

LUND UNIVERSITY

I bunn og grunn - en brønn med funn

Wienberg, Jes; Lindh, Jan

Published in:
Sems Sparebank Året 1981

1982

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Wienberg, J., & Lindh, J. (1982). I bunn og grunn - en brønn med funn. *Sems Sparebank Året 1981*, 19-23.

Total number of authors:
2

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

I bunn og grunn – en brønn med funn

Da Riksantikvaren mottok forespørsel fra Sems Sparebank om utgravninger i forbindelse med nybygging i Kammegaten 10, kunne arkeologene i sine arkiver finne at det tidligere ikke hadde vært gravet i dette kvartal. Det vil da si at det ikke hadde vært arkeologisk gravet her – hele kvartalet derimot var nesten helt utsjaktet for kjellere, vann og kloakk. Bankens nybygging ble den siste muligheten for å gjennomføre en arkeologisk undersøkelse her og forsøke få en peiling på hvordan denne del av byen så ut under middelalderen.

Takket være gjensidig forståelse mellom banken og Riksantikvaren kunne ferdige planer foreligge allerede to måneder etter at den første kontakt var tatt, og i midten av mars var avtalen mellom de to partene undertegnet.

I forhold til andre utgravningsprosjekter som Riksantikvaren har gjennomført de siste ti årene i Tønsberg, var det en forholdsvis liten utgravning med et totalareale på ca. 80 kvadratmeter og med kun seks personer i feltet.

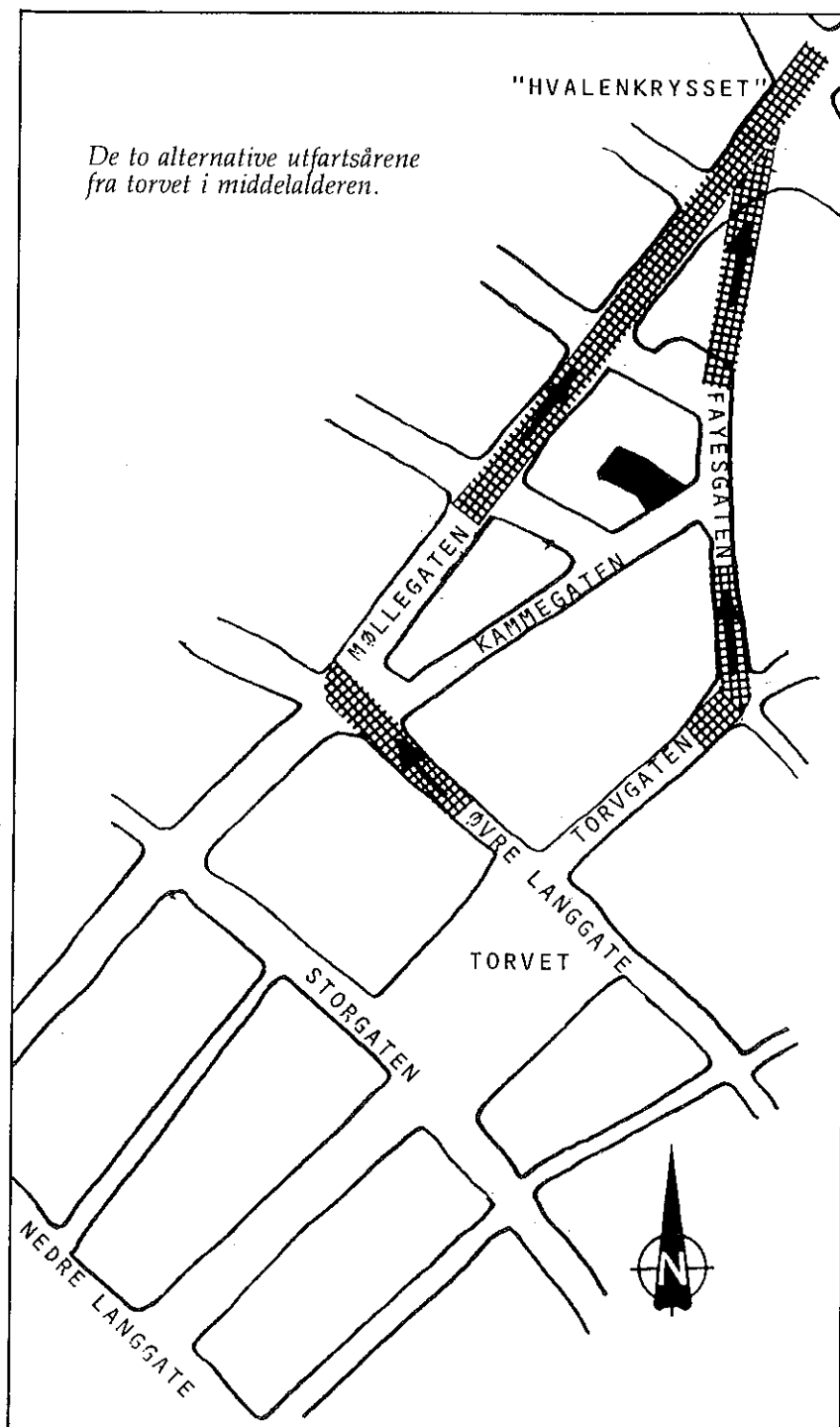
Før den totale vurdering av Tønsberg i middelalderen ble

dog utgravningene i Kammegaten 10 ikke uinteressante, og nettopp på grunn av det beskjedne areal var man her nødt til å gå varsomt fram, slik at ikke noe av betydning ville bli oversett.

Når en graver i jordlagene, enten det skjer med graveskje – dvs. murerskje – krafse eller spade, kjenner arkeologene etterhvert forskjell på de ulike innhold i jordlagene, og kan gjennom å se på, ta på eller lukte på dem lære seg å «lese» og tolke dem. Jordlagene i seg selv vil i mange tilfeller være den eneste ledetråd til å løse arkeologenes spørsmål.

Hvilke spørsmål sto arkeologene da overfor i Kammegaten 10?

Arkeologene ønsket her å vite hvor tidlig dette området ble brukt til bebyggelse og hva slags bebyggelse som eventuelt lå her. Fra andre utgravninger – omtrent like langt fra den sentrale bydel; dvs. torvet og havnen – har en funnet tegn som tyder på at byen under middelalderen har hatt en radius på ca. 200 meter. Dette er selvsagt en generalisering. En må regne med at folk i byens periferi har foretrukket å bo langs hovedveiene ut fra og inn mot byens sentrum. På gamle kart ser vi at det finnes to muligheter for trafikk fra den sentrale bydel nordpå. Den ene ville ha ligget der nåværende Møllegaten er og den andre der Torvgaten og Fayesgaten (som en gang het Store Kammegaten) nå løper. De to mulige utfartsårene ville – hvis begge var i bruk – møtes et sted i nærheten av Hvalenkrysset (fig. 1).

De to alternative utfartsårene fra torvet i middelalderen.

En utgravning i Kamme­gaten 10 kunne derfor gi arkeologene en antydning om stedet har lig­get i tilknytning til en hovedvei eller om det har vært et mer glissent bebygget område.

Hva man fant

Arkeologer søker ikke bare gjenstander å putte i utstillingsmontre. Oftest kan lag og konstruksjoner – dvs. hus, brønner, gater og stolper fortelle mer enn hva gull- og sølvskatter ville ha gjort.

Før det overhode ble bygget noe i denne del av byen, men etter at Tønsberg var etablert som handelssentrum, var her dyrket mark. I deler av utgravningsfeltet ble det oppdaget spor etter pløying. Det ble også funnet et flertall groper, nedgravde i leiren, og arkeologene mener at dette må være spor etter graving for å få fatt i leire til husbygging. Når dette har skjedd kan vi foreløpig ikke datere med sikkerhet, men ved å se på funn fra lag over plogsporene og gropene mener man at det har skjedd i begynnelsen av 1.200-tallet.

Først deretter har den første bebyggelsen nådd området. Som figur 2 viser ble det funnet rester etter et laftehus i den NV del av feltet. Huset har ligget på en tomt, begrenset av et tregjerde. På tomten var det også gravd en brønn, laget av flettverk.

Gårdsanlegget er foreløpig dater­tert til 1.200-tallet, men ved radiologisk datering – såkalt C¹⁴-metode – av treet i brønnen, håper vi å få en mer eksakt datering.

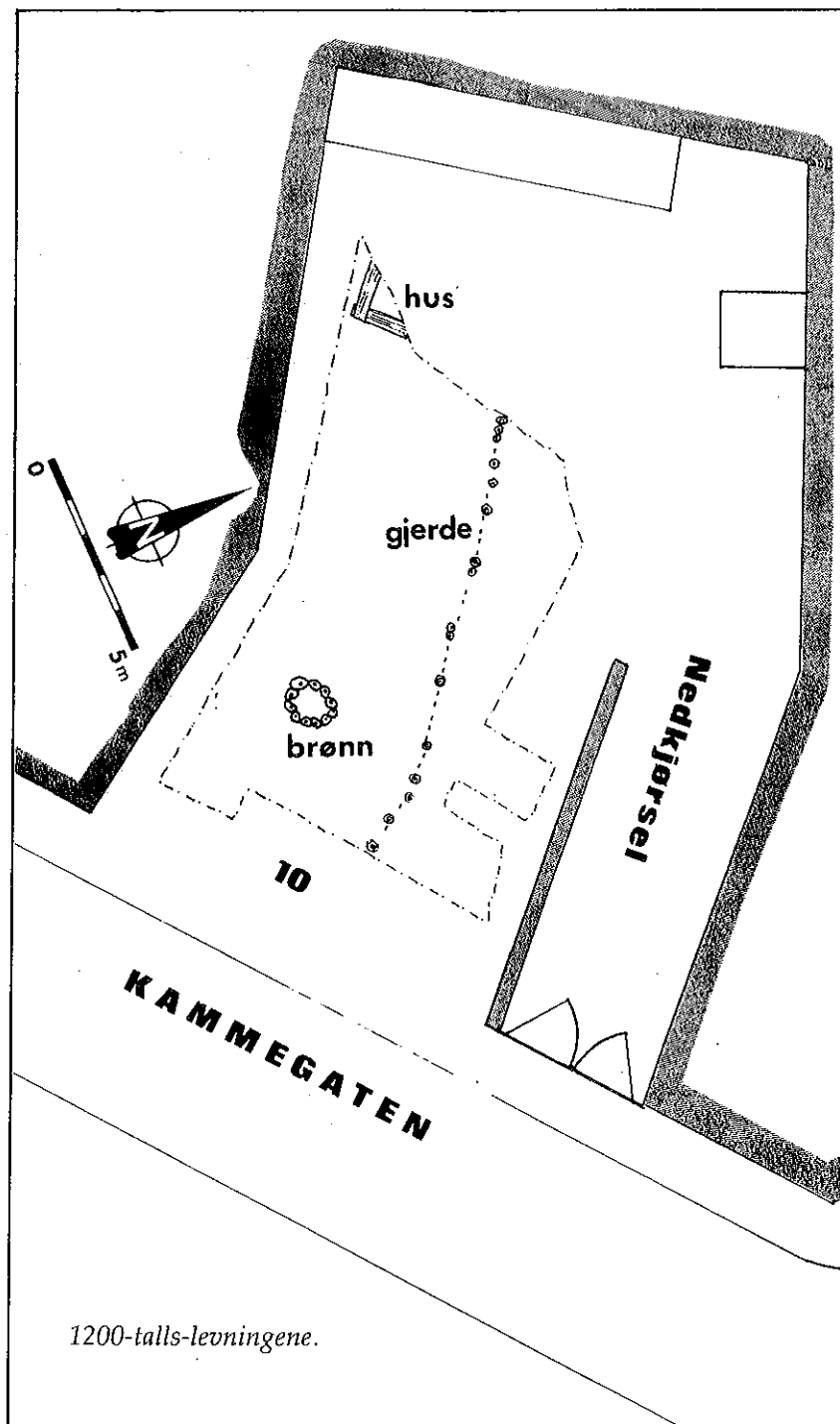
Kammegaten
 arkeologene
 edet har lig-
 en hovedvei
 et mer
 område.

ke bare
 i utstil-
 kan lag og
 vs. hus,
 olper før-
 ull- og sølv-

bygget noe
 , men etter
 lert som
 her dyrket
 ravnings-
 get spor et-
 også funnet
 dgravde i
 ne mener
 or etter gra-
 ire til hus-
 ar skjedd
 datere med
 se på funn
 rene og
 at det har
 n av 1.200-

en første
 området.
 det funnet
 is i den NV
 nar ligget
 et av et
 var det og-
 get av flett-

eløpig da-
 en ved ra-
 såkalt C¹⁴.
 ørønnen,
 eksakt da-

Gården, som for øvrig var ori-entert rett mot nåværende Kammegaten, oppgis av noen grunn etter en tid. Over restene av hus, gjerde og i brønnen ble det fylt opp med massiv møkk- og avfallslag. Det virker som om plassen ble benyttet som søppelplass for nærliggende bebyggelse.

I første halvdel av 1.300-tallet blir så området igjen utlagt til noe annet enn bare søppeltømning. Fra den tiden finner vi en plankedeckket gangvei og en dreneringenne laget av flettverk (fig. 3).

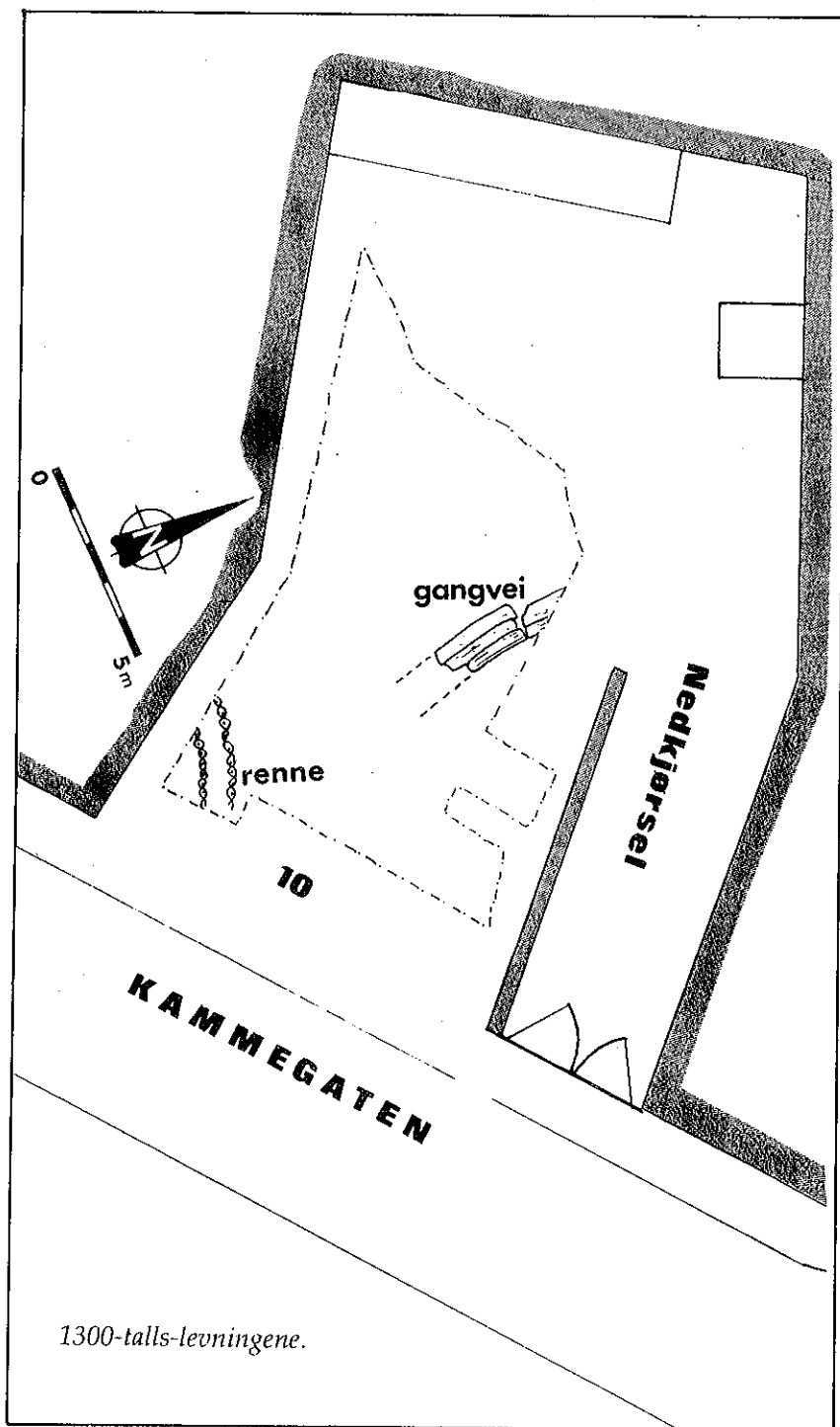
Som tidligere nevnt var 1.200-tallsgården orientert mot Kammegaten. Det ble derfor litt av en overraskelse at 1.300-tallsbebyggelsen har gått bort fra dette mønster – tradisjonene i gatenett og bystruktur pleier å være sterke.

Hvorfor har dette skjedd? Er grunnen en omveltende byregulering eller er det bare en forandret bruk av én eller noen tomter?

Etter 1.300-tallslevningene fantes ikke noe spor etter bebyggelse eldre enn 1.800-tallet. Dette skyldes da en generell konjunkturedgang for Tønsberg og resten av den vestlige verden. For Tønsbergs vedkommende forandres dette ikke før hvalfangsten igjen gjør byen velstående.

Gjenstandene

Av de ca. 2.000 funn som ble tatt vare på er de fleste keramikkskår, lærbiter og trestykker med mer eller mindre kjent bruk. I denne artikkel ønsker vi foreløpig bare å presentere et lite utvalg av de ting som fal-

ler utenfor disse funngrupper. I brønnens oppfylling fantes en bøylesaks av jern, en såkalt sauesaks (fig. 4). Typen var alminnelig gjennom hele middelalderen ved klipping av ull og ved tekstilbearbeiding. Saksen var så godt bevart at det fremdeles var fjæring i den.

En flat kleberstein gjennombo- ret i éne enden har vært anvendt som garnsøkke (fig. 5). Det innrissede kors er enten ei- erens merke eller det er ment å gi magisk beskyttelse. På en keramikkbit ses et primitivt, modellert ansikt, et såkalt

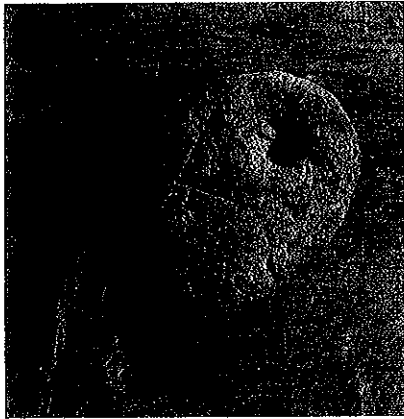
En saks ble funnet i 1200-tallsbrønnen.

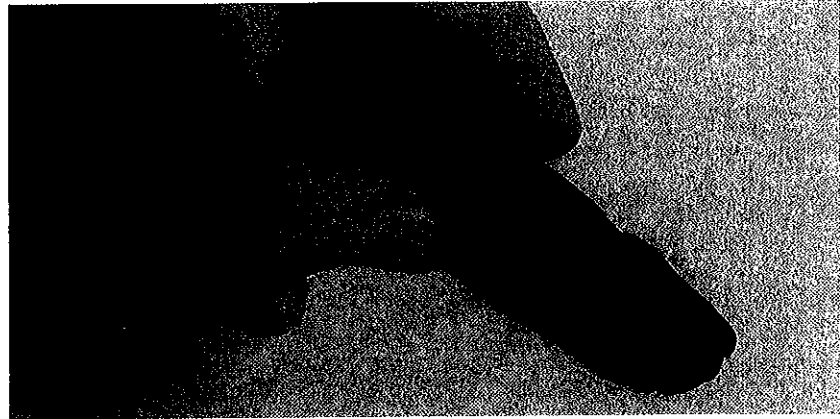
Garnsø-
risset k

munke-
nelig se-
kanne,
Syd-Sk-
Den lil-
innriss-
der. Ru-
lig å ty-
kan væ-
velse e-
mular.

Et dekor-
i kerami

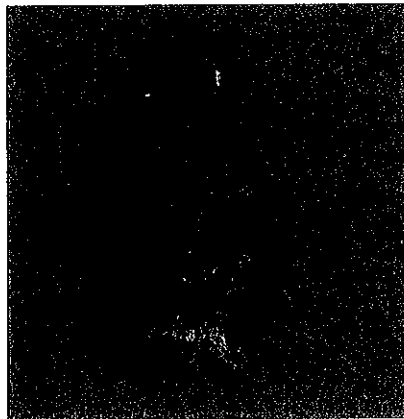
Garnsøkke av kleberstein med innrisset kors.

Treplugg med rissede runer på alle fire sider.

munkeansikt. Det satt opprinnelig som dekor på en glaseret kanne, muligens importert fra Syd-Skandinavia (fig. 6). Den lille trepluggen (fig. 7) har innrissede runer på alle fire sider. Runene har ikke vært mulig å tyde (fig. 8). Innskriften kan være en mislykket skriveøvelse eller kanskje et trylleformular.

Et dekorelement fra en skjenkekanne i keramikk. Datert til 1200-tallet.

Gode resultater

Utifra de spørsmål arkeologene hadde før utgravningene, kan en si at denne lille gravning har gitt et meget godt resultat.

De forholdsvis sene dateringene av de eldste beboelseslag må bety at den utfartsåre mot nord vi søker, neppe har gått direkte fra torvet, men at Møllegatens forgjengere har vært den store trafikkåren fra byens eldste tid, og at vår 1.200-talls gård kanskje kan ha vendt ut mot denne. Dette skulle passe med brønnens plassering: på tomtens bakside.

Men i 1.300-årene har det skjedd en forandring. Bebyggelsen forandrer retning og den er nå mer etter Store Kamme-gaten (dvs. nåværende Fayes-gate) – som forresten har fått sitt navn etter en middelaldergård i strøket: *Kkampen*.

Dette vil arkeologene se som en indikasjon på at byen har fått ytterligere én hovedgate ut fra byen. Mangel på spor etter 1.300-tallet er forklart av kon-

junkturedgang og svartedauen. Området omkring Kamme-gaten 10 blir liggende ubebygget. Ikke før hvalfangsttiden begynner byen igjen å vokse.

Runene på trepluggen var ikke mulig å tyde.

